

2005; AVRUPA DEMOKRASİSİNDE BÜYÜK GERİ ADIM*

Nuray SANCAR

2005 yılını, Avrupa'yı bildiğimiz Avrupa yapan temel paradigmaların, küreselleşme politikaları bağlamında çöküşünün bir dönüm noktası olarak tanımlamak mümkün.

Modern demokrasinin unsurları arasında sayılan bizde de kısmen "muasır medeniyet seviyesi"nin referansları olarak kabul edilen -bir kısmının doğum tarihi 200 yıl önceye, bir kısmının da geçen yüzyıla kadar uzanan- "sosyal refah toplumu"nun, "hukuk devleti"nin, "toplu sözleşme süreçleri"yle belirlenmiş demokratik katılım olanaklarının, "çok kültürlülük"ün, "kişi hak ve hürriyetleri"nin, "din ve vicdan özgürlüğü" ile "laisizm"nin temellerini sarsan gelişmelerin hepsi neredeyse 2005 yılında veya bu yılı da kapsamak üzere son iki yılda gerçekleşti.

Bu unsurlar, öteden beri modern demokrasinin olmazsa olmaz değerleri arasında sayılıyor ve kalkınma politikaları kapsamında da 20. yüzyıl modernleşmesinin başlıca ölçütlerini oluşturuyorlardı. Uluslararası Para Fonu'nun iktisadi ve politik yaptırımlarına maruz kalan kalkınmakta olan ülkelerin, yükümlülüklerini artırmanın bahanesi olan düşük karne notlarının açıklayıcısı da, Avrupa demokrasisini çağrıştıran "özgürlükler ve insan hakları"nın az gelişmiş ülkelerdeki eksik kurumlaşmasıydı daima. Yaşlı kıta, yaygın kanıya göre, bütün ulusların varması gereken toplumsal olgunluk düzeyinin temsilcisi, demokrasinin kalesi, refah toplumunun teminatı; yıkılmaz değerlerin bekçisiydi. İşte son zamanlarda bu imgenin kendisi ve nesnesi tahtından devrilmiş durumda. Avrupa'da artık demokrasi ciddi bir kriz yaşıyor.

2005 yılının ajandasına kayıtlı en önemli kalemlerden biri sosyal politikaların tasfiyesiydi. Fransa'da 1995'te, İngiltere'de 90'larda Thatcher döneminde başlanmış ama yarım kalmış veya emekçiler tarafından geçici olarak püskürtülmüş; Almanya'da ise ancak şimdi ve hızla başlatılabilen neoliberal düzenlemelerin tamamlanması için esaslı adımların atıldığı bir yıldır bu. Fakat aynı zamanda Avrupa yönetici sınıfları, 2. Dünya

* Bu yazı için Yeni Evrensel gazetesinin Avrupa baskısı arşivinden yararlanılmıştır.

Savaşı'ndan sonra kurumlaşan ve karşılıklı sınıf ilişkilerinin ve mücadelelerinin düzeyine bağlı olarak emekçiler lehine sürekli zenginleştirilen; ve ama, yönetici elit için de, sınıflar arası ilişkilerin kontrollü seyrine izin veren sosyal politikalarından vazgeçmenin bedellerini de ödemek zorunda kaldı. İktisadi ve politik reform paketleri, Fransa'nın banliyölerinden, gençlerinden ve emekçilerinden; Almanya'nın ağırlıklı olarak Doğu'sundan sonra Batı'sından, İngiltere'nin kamu emekçilerinden, savaş karşıtı halkından esaslı bir karşılık gördü. Fransa ve Hollanda halkının düzenlenen referandumlarda Avrupa Anayasası'na olur vermemesi de işin tuzu biberiydi. Yönetici sınıflar kimi zaman başarı kaydettiler bazan da "reform paketleri"ni geri çekmek, ertelemek zorunda kaldılar.

Denebilir ki, geçtiğimiz yıla, Avrupa'da toplumsal sınıfların yeniden mevzilenmesi; Avrupa Birliği ülkeleri yöneticilerinin ve onların esin kaynağı kapitalist tekellerin, çoktan beri bir yük haline gelmiş sosyal refah politikalarından vazgeçmeye yönelmeleri ama Avrupa emekçilerinin "kazanılmış haklar" olarak sahip oldukları olanakları terk etmemek için mücadele etmeleri **damgasını vurdu**. Bu süreçte emekçi sınıflar arasındaki kışkırtılmış dinsel ve etnik temelli çözümler ile neoliberal saldırılar karşısında birlik ihtiyacının karşılığı olarak ortaya çıkan örgütlenme eğilimleri; bunun en kristalize olmuş biçimiyle partileşme arayışları, yeni mevzilenmenin bir yönünü oluşturuyordu. Almanya'da Sol Parti'nin kuruluşu ve seçim başarısı, İngiltere'de savaş karşıtı hareketten doğan Respect Hareketi'nin gelişimi bununla ilintilidir. Diğer yandan ise Avrupa'nın siyasi haritasında sol sosyal demokrat kitle partileri eliyle beslenip geliştirilen neoliberal faşizm yönetilenlerin karşısındaki sınıfın tercihlerini belirledi. Ama öte yandan da 2005 yılında bu kitle partilerinin bir kısmı halk desteğini yitirerek çözümlene sürecine girdiler; bazıları Almanya'da olduğu gibi bu bedeli seçim sonucu olarak ödedi.

2005; oldukça hareketli ve stratejik önemi olan bir yıldır.

Bu yazıda, 2005'te ortaya çıkan gelişmeler, bu gelişimlerin en karakteristik ve en tipik belirdiği üç metropol ülke ekseninde, başlıca üç ana başlık altında sınıflandırıldı. Buna göre iktisadi reformlar ve sosyal politikaların tasfiyesi için Almanya; siyasi gerileşme ve yeni faşizmin ortaya çıkışı bakımından İngiltere; gelişmelerin sosyolojik sonuçları ve emekçi sınıfların yeni mevzileri için Almanya, Fransa (ve bir ölçüde İngiltere ve Hollanda) seçildi. Kuşkusuz olayları böyle keskin sınırlarla birbirinden ayırmanın ve belirli coğrafyalara bölerek soyutlamanın sadece ekonomik, siyasi ve sosyolojik bakımdan en tipik olan belirlemelerin altını çizilebilirken dışında fazla bir pratik yararı yok. Çünkü hiçbir gelişme tek bir ülkeyle sınırlı kalmadı ve herhangi bir ülke sadece iktisadi, bir başkası sadece politik, bir diğeri sadece sosyolojik özellikler göstermedi bu dönemde. Bütün bunların hepsi her ülkede içiçe geçmiş olarak belirdi. Ama en ileri örneklerden yola çıkarak Avrupa'nın bugünkü resmini ve yönelimlerini görebilmek daha kolay olduğundan böyle bir yöntem uygun görüldü.

ALMANYA: VAHŞİ KAPİTALİZMİN GERİ DÖNÜŞÜ SÖZLEŞME SÜREÇLERİNİN TASFİYESİNDEN HARTZ 4'e

Aslında perşembenin gelişi çarşambadan belliydi.

Bütün kıtada, işçi sınıfına yönelik ilk kapsamlı saldırı 2004 yılı boyunca Alman tekelileri tarafından gerçekleştirildi. Tarihin en kötü toplu sözleşmeleri, birbiri ardı sıra, diğer ülkelere de örnek olmak üzere, bu ülkede imzalandı. Böylece 2005 yılı 1 Ocak'ında yürürlüğe konulan Hartz 4 yasasına gelinceye kadar emekçi sınıfların kolu kanadı, sendikalarının da yardımıyla kırılmış oldu. Bu toplu sözleşmeler haftalık çalışma süresinin uzatılmasını, ücretsiz fazla mesailerini, tasarruf adı altında "sıfır zam"ını, esnek çalışma mevzuatını, ikramiyelerin ve tatil paralarının kısılmasını vb. içeriyordu. Siemens ve Daimler Chrysler tekelindeki sözleşme pazarlığının işçiler için büyük bir hezimetle sonuçlanmasından sonra sırayı Opel, Volkswagen ve Porsche gibi otomotiv tekelinin düşüşü izledi. Tekel patronlarının her biri işçilerine yıllık beş yüz milyon euro tasarruf etmelerini dayatıyor, eğer bu gerçekleşmezse, binlerce işçiyi barındıran dev işletmelerin Doğu Avrupa ülkelerine taşınacağı tehdidini savuruyorlardı. Doğu Avrupa ülkelerindeki ucuz işgücü, sendikal hakların zayıflığı, büyük yoksulluk ve işsizlik, Avrupa'daki uluslararası tekel için yeni yedek işgücü kaynağının ulusal sınırlarda değil ulusaşırı bir coğrafyada tanımlanmasına çoktan beri olanak tanıyordu zaten. Bu tehdit binlerce işçinin işsiz kalması anlamına geliyordu doğal olarak.

Kuşkusuz tekelin dayatmaları, ilgili işletmelerdeki işçiler tarafından boynu bükük karşılanmadı. 2004 yılında bütün bu işletmelerde önemli grevler ve direnişler gerçekleştirildi. Ama hem tehdidin büyüklüğü; hem de artık işletmelerin rekabetini kolaylaştırmaya özen gösterdiklerini, sendikaların görevinin işyerlerini güvenceye almak olduğunu söyleyen sendika yöneticilerinin sıfır sözleşmeyi imzalamakta tereddüt etmemeleri yüzünden 2004 takviminin sayfaları, işyeri direnişlerine tanık olunarak ama yenilgiyle kapandı.

Bu toplu sözleşmelerin yenilgiyle sonuçlanmasının önemi şuradadır;

Birincisi; toplu sözleşmeler Alman işçi sınıfının ana gövdesinin istihdam edildiği büyük işletmelerde gerçekleştiği için geniş bir nüfusu ilgilendiriyordu. Bu yüzden geniş bir kesimin hayatı altüst oldu.

İkincisi; toplu sözleşmelerin, işçi sınıfının kazanılmış ve evrensel kabul görmüş haklarının en önemlilerini ortadan kaldırmak gibi temsili bir özelliği vardı. Bu sebeple Avrupa'daki diğer tekel işletmeleri için de emsal teşkil ediyordu.

Üçüncüsü; 90'lı yılların başından beri AB'in çeşitli kurumlarında gündeme gelen esnek çalışma prosedürüne pratik ve sendikacılar tarafından imzalanmış haliyle "demokratik" bir onay sağlanmış oldu. İşçilerin işyeriyle ilişkisini tamamen değiştiren, sınıfın statükosunu işverenin keyfiyetine bırakan bir düzenleme ilkesi olarak esnek çalışma, yüzyıllık örgütlenme pratiğine ve sendikal örgütlenme anlayışına ciddi bir darbe indirilmesi anlamına geliyor, sınıfın örgütsüz hale gelmesinde önemli bir basamak oluşturuyor.

Dördüncüsü; şimdiye kadar en önemli demokratik katılım kurumlarından biri olan toplu sözleşme pratiğinde böyle ciddi bir gerilemenin yaşanması aynı zamanda sınıflar arası ilişkilerde, Avrupa işçi sınıfının elinden en önemli pazarlık şansının ve demokratik bir aracın alınması anlamına geliyor; bu da doğal olarak demokrasinin tasfiyesinde önemli bir adım olarak beliriyor.

Bu bakımdan 2004 yılında imzalanan toplu sözleşmeler, ortalama iki yılda bir yapılan olağan toplu sözleşme kayıtlarıyla bir tutulamaz. Bu toplu sözleşmeler, sınıflar arası ilişkilerin bundan sonra eskisi gibi yürümeyeceğini gösteren önemli işaretlerden biri, Avrupa Birliği yöneticilerinin nasıl bir yeni mevzilenme istediklerinin kanıtı ve habercisi olarak görülebilir ancak.

Alman işçi sınıfının, bütün bir yılı direnişle geçirmelerine rağmen önünü almayı başaramadıkları bir başka önemli konu da Hartz 4 paketinin yürürlüğe konuluşuydu. Volkswagen (VW) tekelinin personel müdürü Peter Hartz tarafından hazırlandığı için onun adıyla anılan ve ilk üç bölümü 2003 ve 2004'te yürürlüğe konulan Hartz 4 Yasasının, toplu sözleşme felaketlerinin hemen ardından uygulamaya sokulması, sosyal politikaların ve Avrupa demokrasisinin teminatının sendikal örgütlenmeler ve toplu sözleşme pratikleri olduğunu doğrudan doğruya kanıtlayan bir örnek olmuştur. Süreç aynı zamanda, kişi hak ve hürriyetleri başlığıyla anılan klasik demokratik öğelerin de işçi sınıfı örgütlülüğüne ve gücüne bağlı olduğunu gösterir bize. Çünkü 2005 yılında yaşanan bütün sosyal ve siyasal olaylar, toplu sözleşmelerde Alman işçi sınıfının önemli bir mevzi kaybetmiş olmasıyla da ilişkilidir. Almanya bu bakımdan neoliberal çözümlenin laboratuvarı olmak gibi bir misyonu üstlendi. Böylece Almanya deneyi, sosyal sınıflar arasındaki ilişkilerle demokrasi arasındaki ilişki konusundaki Marksist tezlerin bir söylem olmadığını, apaçık birer doğru olduklarını çok kısa zaman zarfında ardı ardına ortaya çıkan gelişmelerle bir kez daha kanıtladı.

Peki Hartz 4'ün içeriğinde neler vardı?

Hartz 4 başlıca darbeyi işsizlerin, göçmen işçilerin, yoksulların, kadınların, yaşlıların yaşamlarını sürdürebilmelerini sağlayan sosyal yardım kurumlarına indirdi; en önemli toplumsal desteklerden olan işsizlik parasını tarihe gömecek ilk büyük girişimi başlattı; işsizliği önleme adı altında, ama aslında, uzun vadede emek gücünün maliyetini azaltmaktan başka bir sonuç vermeyecek, ücretlerin otomatik olarak düşmesini sağlayacak olan "1 euroluk işler" dönemini başlattı. 1 Ocak 2005 tarihi itibarıyla işsizlik yardımı alan 1.5 milyon kişinin aldığı yardım prosedür olarak yüzde 40'lara kadar düştü. Bunun üçte biri oranındaki işsiz de eşlerinin gelirleri bahane edilerek yardım haklarını yitirdiler.

Hartz 4, insanların hayatlarını dolaysız etkileyen hükümler de getirdi. Örneğin, çalışabilir durumda olmalarına karşın işsizlik dönemleri uzun sürdüğü için sosyal yardım almak zorunda kalan 1 milyona yakın emekçi, yardım paralarıyla, oturdukları evlerin kirasını ödemeleri mümkün olmadığı için daha küçük ve ucuz evlere taşınmaya sevk edildi. Yardıma hak kazanmak için emekçilerin varsa önce anadan babadan kalma ziynet eşyalarını, antika eşyaları, tabloları vs. satmaları ondan sonra yardım talep etme-

leri bekleniyor. Dahası, Hartz 4 yardım alan kişinin eskiden olduğu gibi sağlık sigortası primlerinin devlet tarafından ödenmesine son veriyor ve eşler üzerinden sigortalı olmayı hükme bağlıyor.

Yeni yasayla Almanya 2005'ten itibaren emekçileri sosyal güvenlik haklarından mahrum etmekle kalmadı geleceği belirsizleştirdi. Milyonlarca emekçi, işsiz kaldığında, ki bugün Almanya'daki işsizlik rakamlarına bakıldığında (beş buçuk milyonu aştı) bu herkes için her an mümkün görünüyor, aç kalma, çocuklarının geçimini sağlayamama riskiyle karşı karşıya.

Hartz 4 süreci iktisadi sonuçlarının yanı sıra toplumsal değerlerin de ayaklar altına alındığı bir ortamı hazırladı. Kitlesele işten çıkarmalar furyasında işsiz kalanların yönlendirildiği "saati 1 euro"luk işler, kişinin eğitim durumuna, öğrenim gördüğü alana, becerilerine bakılmaksızın sefalet ücreti altında çalışmasını öngörüyor. Berlin'de iş için başvuran genç bir kadının gönderildiği masaj salonunun, fuhuş yapılan bir yer çıkması, sosyal kurumun, kadının itirazına "iş iştir" diye yanıt vermesi ile ilgili basında çıkan bir haber gözönüne alınırsa sürecin, aynı zamanda manevi bir erozyona da yol açarak yerleştiği görülüyor. Emekçilerin gururları, onurları da her vesileyle her fırsatta ayaklar altına alınıyor; dirençlerinin kırılması için elden gelen arda konmuyor.

Öte yandan 2005 yılı hem Almanya'da hem de Avrupa'nın diğer ülkelerinde emeklilik yaşının yükseltilmesi girişimleri ve ona karşı mücadelelere sahne oldu. Toplumda yaşlı işsizler olgusunu gündeme getiren, şu anda bile 50 yaşın üstünde işsizlerin sayısını yükselten "reformlar", sadece şahsi ekonomik yıkımlar yaratmakla kalmıyor aynı zamanda toplumsal düzenin sosyal güvenlik, aile politikaları, yedek işçi ordusu olarak işsizler ile iş politikalarını da etkileyen sonuçlar doğuruyor. Çünkü bu süreçte sağlık hizmetlerinin özelleştirilmesi, aile desteklerinin kaldırılması, yaşlı bakım hizmetlerinin kısıtlanması ve bakım evlerinin kapatılması yalnızca yaşlıların hayatını karartmakla kalmadı, toplumun daha dinamik genç iş gücünün sırtına da yeni yükler bindirdi. Artık kimse kendi geleceğinden emin değil, yaşlıların hali ise içler acısı.

Almanya'da işsiz kitlesi giderek büyürken Hartz 4 ile birlikte istatistik sonuçlar üzerine makyaj yapma olanağı da bulundu. Buna göre daha önce sosyal yardım alan yaklaşık 200 bin kişi çalışabilir durumda oldukları gerekçesiyle işsizlik listesinden çıkarıldılar. Aynı şey 1 Euroluk işlerde çalışmak zorunda kalanlar, aile bireylerinden biri çalışan işsizler, çok kısıtlı iş olanakları sunduğu için iş bulma kurumlarına baş vurmaktan umudu kesenler... bunların hepsi artık işsiz sayılmıyorlar. Böylece Hartz 4'ün toplumsal istihdam sorununa çözüm bulacağı, işsizliği azaltacağı iddiaları kalem oyunlarıyla kanıtlanmış gibi gösterilebiliyor. Fakat 2005 yılında Almanya'daki işsiz sayısı bir rakama göre 6 milyona, sendikaların söylediğine göre de 8 milyona yaklaştı ve daha da artabileceği belirtiliyor. UNICEF'in rakamlarına göre de Almanya'da 1.5 milyon çocuk yoksulluk sınırının altında yaşıyor. 2004 yılında Federal Hükümet tarafından yayınlanan "Zenginlik ve Yoksulluk Raporu"na göre ise halkın yüzde 50'si toplumsal servetin sadece yüzde 4'üne sahip iken, en zengin yüzde 10'luk azınlık toplumsal servetin yüzde 47'sini elinde

tutuyor. Bu uçurumun Hartz 4 uygulamaları kapsamında, raporun yayınlanmasından bir yıl sonra, 2005'te iyice derinleşmiş olduğunu tahmin etmek zor olmuyor.

Almanya'daki bu bir yılda ortaya çıkan gelişmeler, genel olarak Avrupa'da neler olup bittiğini de açıklıyor. Alman burjuvazisi, örneğin Fransa ve İngiltere'de çok önce başlamış bir sürece gecikerek katıldı ve diğer iki ülkede tedrici olarak yürürlüğe sokulan neoliberal politikaları bir çırpıda uygulama gayretkeşliğine düştü. Avrupa'da en gelişkin sosyal güvenlik kurumlarına sahip olan ve sosyal refah politikalarını diğer ülkelere göre daha yaygın uygulayan Almanya'daki böyle hızlı bir çözülme, sonuçlarının da daha keskin yaşanmasına yol açtı.

Avrupa'da sosyal refah devleti, Avrupa işçi sınıfı için, sosyalizme karşı bir kapitalizm içinde bir alternatif ve vaat olarak kurgulanmıştı. Bu biliniyor. Şimdi artık, ortada sosyalist bir coğrafya kalmadığı, Avrupa emekçileri düzenleyici örgütlerden yoksun oldukları için alternatif sosyal düzenlere de gerek kalmadı. Şimdiye kadar sosyal refah için ayrılan bütçe kısımları geri çekiliyor, sosyal destekler hazineye çok yük getirdiği gerekçesiyle tasfiye ediliyor.

Hartz 4, prensipleri ve sonuçları itibarıyla emekçi sınıflara yönelik en kapsamlı saldırı olma niteliğini, bu niyete yüzde yüz denk düştüğü için kazandı. Ve aynı zamanda sosyal politikalardan vazgeçmiş bir kapitalizmin vahşi yüzünü de açığa çıkardı. Geçtiğimiz yılın temel saiki bu sebepten, (Almanya'daki gelişmelere bakarak söyleyebiliriz ki) vahşi kapitalizmin restorasyonuydu.

İNGİLTERE: NEO FAŞİZMİN AYAK SESLERİ

11 Eylül 2001'de New York'ta Dünya Ticaret Merkezi'nin saldırıya uğramasından sonra, bağlamı ABD'nin yakın ve uzak çıkarlarına göre tarif edilen "güvenlik konsepti" kapsamında Avrupa'da da bazı "önleyici tedbirler" alınmıştı. Bu tedbirlerin polisiye olanlarından çok, asıl tahrip edici olanının sosyal haritada yapılmak istenen değişiklikler olduğu söylenebilir.

Bush'un Afganistan işgali öncesinde dillendirdiği "Medeniyetler Savaşı", hem Ortadoğu'nun Müslüman halklarına karşı açık bir haçlı seferinin sloganı, hem de metropol ülkelerde yaşayan Müslüman emek gücünü, daha da genel olarak göçmen emek gücünü hizaya sokmanın, göçü kontrol altına almanın ideolojik gerekçesi oldu. Aslına bakılırsa göçmen emeği ile ilgili her türlü ayarlama eninde sonunda o ülkelerin yerli emekçilerini de etkiler. İslamı iç ve düşman olarak belirlemenin nihai sonucu yerli ya da yabancı ayırmaksızın bütün ülkelerdeki emekçilerin sosyal konumlanışının yeniden yapılandırılmasıdır. Bunun da hiç kuşkusuz ABD'nin şimdiki hegemonya ve talan düzeninin adı olan Yeni Dünya Düzeni'nin tamamlanmış resminde anlamlı bir yeri vardır.

Avrupa 2005'e, Hollanda'daki yönetmen Teo Vangogh'un, Müslümanları rencide ettiğini düşünen fanatik bir Müslüman tarafından öldürülmesi üzerine ortaya çıkan kargaşayla girmişti. Avrupa'nın en, çok kültürlü ve hoşgörülü ülkesi olarak bilinen Hollanda'da

bir gecede, gerçekten "içerdeki" bir medeniyetler savaşı bombasının fitili ateşlendi. Bir kaç gün süren olaylar sırasında, özellikle Amsterdam'ın Müslüman olmayan sakinleri Müslüman nüfusa karşı bilendiler; Müslüman kurumları, mezarlıklar ve ibadethaneler saldırıya uğradı. Bu, elbette Hollanda "derin devleti"nin ve "derin basın"ının manipülasyonu ile ortaya çıkmış bir teyakkuz haliydi ve bu bakımdan da Hollanda olayları, kitle yönlendirme ve yönetme sanatında Avrupa Birliği yöneticilerine en az Soros'un "Turuncu Devrimler"i kadar deneyim kazandırmıştı. Olaylar aynı beceriyle, kontrollü olarak sona erdirildi ve Hollandalılar görünürde olağan günlük yaşamlarına kolaylıkla geri döndüler. Fakat Belçika'ya da sıçrayan ve önu alınmazsa başka ülkelere de emsal teşkil etmesi mümkün olan olaylar toplumların hafızasında belirgin izler bıraktı.

Hollanda'da bunlar olurken Fransa kendi medeniyetler savaşını "türban krizi"yle tırmandırmayı tercih etmiş görünüyordu. Müslüman Kuzey Afrika'daki eski sömürgelelerden gelen göçmenler ile Ortadoğulular burada da topun ağzındaydı. Ortaöğrenim kurumlarında türban avcılığına çıkan Fransa yöneticileri, zaten gizli ve açık ayrımcılığa maruz kalan, işsiz kitlesinin en büyük kesimini oluşturan, sosyal haklardan dışlanmış, yoksulluk sınırının altında bir yaşam standardına sahip bu göçmen kitlesini bir kez de başörtüsünün ucundan çektiştirerek huzursuz etmeyi becermişti.

Harekete geçilmesi için söylemlerin ve doktrinlerin yeterli olabileceği kıta Avrupa'sının tersine soğukkanlılıkları, kanıtlara düşkünlükleri ve gerçekçilikleriyle ünlü İngiliz halkının medeniyetler savaşına ikna edilebilmesi için ise söylemden çok daha fazlasına ihtiyaç vardı. 7 Temmuz 2005, üç metro hattında ve bir otobüste patlayan ve resmi rakamlara göre 54 ölümlü sonuçlanan terör eylemi Ada'daki ırkçılığın, Müslüman nüfusa yönelik tepkinin, göçmen düşmanlığının tohumlarını attı. Yine de terörden sonraki ilk zamanlar dışında Müslümanlara yönelik, sivil saldırılar pek görülmedi, terör bir hezeyana da yol açmadı. Halk, terörü ünlü soğukkanlılığıyla karşıladı. 1 Temmuz'la başlayan terör konsepti, etkisini sivil hareketliliklerden daha çok yukarıdan aşağı siyasi düzenlemelere olanak sağlamak ve meşruiyet zemini yaratmakla gösterdi.

Britanya halkının oldukça önemli bir kesimi Irak'ta süren savaşı onaylamıyor, ülkelerinin bu ülke topraklarından çekilmesini istiyor. En güçlü savaş karşıtı eylemler yine Britanya'da gerçekleşti. Yine bu ülke halkının demokrasiye, çok kültürlülüğe güçlü bağlılıkları, ırkçılığa karşı tepkileri var, faşizme karşı da büyük bir çoğunluğu nefretle dolu. Avrupa demokrasisinin klasik değerlerinin yurdunda sosyal ve ideolojik bir yeniden yapılanmanın bu çok köklü değerleri sarsarak ilerlemesi pek o kadar kolay olmuyor. 7 Temmuz kolay kolay hezeyana gelmeyecek gibi görünen Britanya halkının en azından tarafsızlaştırılmasını sağlamak için bulunmaz bir gerekçe olarak görüldü.

7 Temmuz saldırısından sonra Blair hükümeti İngiltere'yi bir polis devleti haline getirecek önlemleri açıkladı. Terörle mücadele kapsamında "şüpheli şahısların tutuklanmasına ve öldürülmelerine" izin veren, kimlik kartları taşıma zorunluluğu dayatan, gözaltında tutma süresini uzatan, terörü savunduğu gerekçesiyle insanların tutuklanabilmesini sağlayan, polisin yüksek silahiyetlerle donatılmasını öngören, bizdeki DGM türü

mahkeme prosedürünün başlatılmasına olanak sağlayan, ev baskınlarını ve aramalarını meşrulaştıran, gerektiğinde göçmenlerin sınır dışı edilmesini mümkün kılan yasalarla ilgili tasarıların meclise sunulması "solcu" İşçi Partisi'nin terör sonrası ilk icraatları arasında yer aldı. Böylece, polislinin silah taşımamasıyla ünlü, kişinin kendi kimliğiyle ilgili beyanının belgeden önemli görüldüğü "kişisel özgürlüklerin yurdu" İngiltere, Avrupa'nın en baskıcı ülkelerinden biri olma yoluna girdi. Daha yasalar meclise sunulmadan, terör sonrası günlerde, polisin bir metro istasyonunda Brezilyalı bir elektrikçiyi "şüpheli şahıs" zannederek kasten öldürmesi keyfiyetin hangi boyutlara kadar ulaşabileceğinin en erken kanıtı oldu. Zaten kameralarla donatılmış olan ülkede, terör sonrasında, birim alan başına düşen kamera sayısı hızla artırıldı, yurttaşlar, can güvenliği bahanesiyle ihbarcılığa özendirildi. Böylece Britanya'da "big brother" dönemi açıkça başlamış oldu.

Bütün bu uygulamaların, Blair ve bürokratları tarafından, potansiyel terör eylemlerine ve fundamentalist İslamcılara karşı bir önlem olduğu söylense de aslında düzenlemelerin etkisi, bir avuç radikal İslamcının oluşturduğundan çok daha geniş bir alanı kapsıyor. İngiltere, her şeyden önce, tıpkı Almanya, Fransa ve Hollanda gibi bir türlü kontrol altında tutamadığı göçü sınırlandırmak niyetinde. Fakat her ülke gibi onun da belirli bir miktar göçmen işgücüne de ihtiyacı var. Göçmen nüfuslar bu ülkede yıllandıkça bir takım haklara, doğan çocuklar için de fırsatlara kavuşabiliyorlar. Başlangıçta devletin göz yummasıyla kayıtsız ve sigortasız çalışan yığınlar, giderek sosyal güvencelere kavuşuyor ve devlet yardımlarından yararlanmaya da hak kazanıyorlar. Bu ülkeler artık eski göçmen politikalarıyla ve istihdam anlayışlarıyla daha fazla gidemeyeceklerini düşünüyorlar, çünkü refah ayrıcalıklarından yararlanmaya başlayan göçmen emek gücü, zaten sosyal refah devleti prosedüründen kurtulmaya çalışan Avrupa devletlerinin bütçeleri için artık taşımak istemedikleri muazzam bir yük oluşturuyor. Öte yandan yeni Avrupa Birliği üyesi olan Doğu Bloku ülkelerinden gelen taze ve ucuz emek gücüne yer açmak, eski göçmen nüfus kamburundan ve kontrolsüz akan göçten kurtulmadan mümkün görülüyor. Bütün bu nedenlerden İngiltere istihdam politikalarındaki tasnife kriminal gruplardan kurtularak başlamayı tercih etti.

Fakat radikal İslamcı kesimlerden kurtulma gerekçesi sadece göçmen politikalarını düzenlemek bakımından bir anlam taşıyor. Bu, daha çok, yeni bir sosyal yapılanmanın kavranan ilk halkası olmak gibi bir öneme sahip. Şöyle ki; ABD'nin Ortadoğu politikalarının yedek kuvveti olarak davranan İngiltere devleti, emperyal dış politikalara ikna edemediği kendi halkını, doğrudan doğruya can güvenliği sorunuyla yüzyüze bırakarak sessizleştirmeye ve hatta onay almaya çalışıyor. Bunun için de önce, İşçi Partisi'nin, içlerine kadar uzanan savaş karşıtı bir kesimin de susturulması gerekiyor.

Bu yüzden terörle mücadele yasalarının, görünür bahanesi terör şüphelisi radikal İslamcılar olmasına karşın, asıl içeriğini İngiltere'nin içerde ve dışarda hayata geçirmek istediği politikalara karşı ortaya çıkabilecek iç direnci kontrol altına almak oluşturuyor. Blair aslında ne sadece Müslümanlara ne de teröristlere karşı bir savaş açtı, aynı zamanda diğerlerinden; kriminal gruplardan, şüpheli kesimlerden özenle ayırmaya çalıştığı

yerli halka, yani İngilizlere de aba altından sopa göstermiş oldu. Böyle yapmakla da, Avrupa'nın bütün demokratik değerlerinin tipik temsilcisi olan "İngiliz yaşam biçimi"ni, anlayışını ve geleneklerini de hedeflemiş oldu.

Ada'daki gelişmeler kıta Avrupası'nı da etkiledi ve İngiltere'yi polis devletine dönüştüren yasal değişiklikler diğer ülkelerin de gündemine girdi. Birçok ülkede çok geçmeden benzer terörle mücadele yasaları meclise sunuldu. Avrupa'daki bir bakıma "olağanüstü hal" ilanı gibi görünen ve terör konseptiyle bağıntılı olarak geçici olduğu ima edilen uygulamaların, amaçlanan hareket alanının büyüklüğü göz önünde bulundurulduğunda-bütün bir refah toplumunun tasfiyesi sürecinde ortaya çıkabilecek direnişi kırmak, son dönemdeki işgalci dış politikalara mutabakat sağlamak ve emek gücü istihdamını kontrol altına almak vb. gibi- aslında kalıcı olduğu ve bundan böyle Avrupa'nın siyasi dokusunu demokrasinin değil gericiliğin oluşturacağını gösteriyor. Yakın dönemde faşizme karşı bir kaç Sorosvari direniş kampanyası örgütlenmesine karşın Avrupa ülkelerinde zaten (Avusturya'da faşist Haider'in geriletilmesi, Fransa'da bir kaç yıl önce seçimlerde en yüksek oyu alan Le Pen'in ekarte edilmesi vb.) faşist partiler son yılların en yüksek kitle tabanına ulaştılar. Fakat yine de asıl tehlikenin "faşist" adı altında örgütlenen partilerin göreceli büyümesinde olduğunu söylemek mümkün görülüyor. Bugün ve gelecek için kaygı verici olan, faşizan uygulamaların sol, sosyalist veya sosyal demokrat diye bilinen iktidardaki kitle partileri tarafından gerçekleştiriliyor olması. Almanya'da gerici Kohl hükümetinin yapamadığı siyasi değişiklikleri sosyal demokrat-yeşil koalisyonu, İngiltere'de muhafazakar Theatcher'in yarım bıraktıklarını Blair'in İşçi Partisi gerçekleştirdiler.

Fakat bu gelişmeler 90'lı yıllarda Anthony Giddens'in teorileştirdiği, esas olarak da Blair'in İşçi Partisi'nin temsil ettiği "ne kapitalist ne sosyalist" diye tanımlanan Üçüncü Yol mitini de çökerttiği söylenebilir. Üçüncü Yol'un, sınıflar üstü, iki ana sistemin dışında bir "alternatif" değil doğrudan doğruya küreselleşme politikalarının söylemlerinden biri olduğu, rahatlıkla neo faşizme evrilebildiği görüldü. Blair'in 2005 genel seçimlerinde yeniden tek başına iktidara gelmesi bu gerçeği değiştirmez. Kendilerine muhafazakarlardan ve liberal partiden başka alternatif tanınmamış İngiliz halkının seçeneksizlik içindeki seçeneği olmuştur İşçi Partisi. 2006 Mayıs yerel seçimlerinde bunun böyle olduğu kanıtlandı, İşçi Partisi çok büyük oranda oy kaybetti.

EMEKCİLERİN VE YOKSULLARIN YANITI: FRANSA'DA BANLİYÖ İSYANLARI ALMANYA'DA 'SOL PARTİ'

Fakat 2005'in tablosu neoliberal saldırılara, işsizliğe, demokrasinin tasfiyesine ve dinsel temelli ırkçılığın yükselmesine rağmen bu kadar da kara değildir. Avrupa emekçileri göğüslemek zorunda kaldıkları sert "reform"lara, karşı her yerde güçlü direnişler de gösterdiler. 2005'te Avrupa emekçilerinin birlik ve mücadele eğilimleri de öne çıktı. Kaybedilen önemli mevzilerin hemen ardından yeni mevziler kazanıldı. 2005 yılının bir yönünü de, işçi sınıfı açısından böyle bir derlenip toparlanma eğilimi oluşturdu.

Ufukta görünen Hartz 4'e karşı 2004 yılının bahar aylarından beri hareket halinde olan Almanya emekçileri, pek çok kentte yılın son aylarında hemen her pazartesi günü eylemler yaptılar. Almanya'nın Doğu'sunda başlayıp yaygınlaşan gösteriler giderek Batı'sını da etkisi altına aldı. Bu eylemlerin en önemlisi ekim ayı başında yapılan Berlin ve Amsterdam eylemleriydi (Özellikle Hollandalılar 300 bin kişiyle alanları doldurarak kendi hükümetlerinin "reform" paketlerine karşı çıkmış oldular). Almanya'da Hartz 4'ün uygulanmaya geçmesini engelleyememesine karşın "Pazartesi eylemleri" ve 2004'ün son aylarındaki başta Opel direnişi olmak üzere büyük tekel işletmelerindeki grevler, Alman işçi sınıfı içinde yeni örgütlenme eğilimlerini doğurdu ve iktidardaki sosyal demokrat (SPD)- Yeşiller koalisyonunu sarstı. Eski Doğu Almanya Komünist Partisi, şimdiki adıyla Demokratik Sosyalizm Partisi (PDS), iktidardaki SPD ve Yeşillerden ayrılan gruplar, bazı sendikacılar ve aydınlar tarafından "Sol Parti" çatısı altında birleşerek partileştiriler.

Sol parti 17 Eylül 2005 seçimlerinde, seçmen desteğini çoktan beri yitirmiş olan Schröder'in partisizle Yeşiller'in oylarının bir kısmını da almak suretiyle neoliberal düzenlemelerden canı yanmış emekçilerin sesi olarak yüzde 8,7 oranında oy almayı becerdi. Üstelik Parlamente'ya beklenmedik bir şekilde 54 kişilik bir milletvekili grubu taşıdı. Seçimlerden hemen sonra açıklanan Sol Parti'nin temel talepleri arasında Hartz 4'ün geri alınması, Ordunun Afganistan'dan geri çekilmesi, Asgari ücretin yürürlüğe girmesi, Doğu ve Batı Almanya'nın eşit hale getirilmesi, Yoksulluğun önlenmesi, daha fazla doğrudan demokrasi, vergi adaleti, eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması gibi temel konular yer alıyordu. Seçimler Schröder'in miadını doldurmuş, onun yerine Merkel'i başbakanlık koltuğuna taşımış ama parlamento'da güçlü bir muhalif sesin çıkmasını da sağlamıştı. Böylece neoliberal uygulamalar laboratuvarı Almanya'daki tablo 2005 yılından 2006'ya aktarılırken bambaşka renkler içeriyordu.

Partileşme eğilimlerinin İngiltere'deki karşılığı ise Respect Hareketinin doğuşuydu. Savaş karşıtı görüşleri yüzünden daha önce İşçi Partisi'nden ihraç edilen George Galloway; savaş karşıtı hareketin, İngiltere'deki küçük sol grupların, bazı kitle örgütlerinin ve bir kısım Müslüman çevrelerin de katkısıyla Respect Hareketi'ni kurdu. 2005 Mayıs seçimlerinde bu küçük oluşum Galloway', Londra'daki, ağırlıklı Müslüman nüfusun yaşadığı seçim bölgesinden milletvekili çıkarmayı başardı. Respect 2006 Mayıs yerel seçimlerinde oylarını bir parça artırarak bazı adaylarını belediye meclislerine yerleştirecekti.

2004 Ekim'inde Londra'da yapılan Avrupa Sosyal Forumu'na katılan, on yıl önce ünlü dok direnişini gerçekleştiren Liverpool işçileri de, üzerinden bunca yıl geçmiş olmasına karşın grev üzerinden doğan partileşme ihtiyacını dile getirmişlerdi. Pek çok fırsatta bu partileşme eğilimi, diğer işçiler tarafından başka platformlarda da dile getirildi. 2005 böyle ittifakların, çözümlerin; ayrışma ve birleşmelerin de yılı oldu. Fakat emekçilerin bir örgüt çatısı altında gerçekleşmeyen ortak tepkileri de oldu.

Avrupa emekçilerinin, sürecin bütün çözücü ve düşmanlaştırıcı etkilerine karşın,

ırkçı ve milliyetçi ayrıştırma çabalarını boşa çıkararak birlikler oluşturma eğilimi örgütlenme veya partileşme yoluna girememiş emekçilerin çeşitli platformlarındaki siyasal tercihlerine de yansdı. Mayıs ayı sonlarında önce Fransa'da sonra Hollanda'da yapılan Avrupa Birliği Anayasası oylamasına bu iki ülke halkı hayır yanıtı verdiler. Ülkedeki göçmenlerin, yerli emekçinin kısıtlanan haklarının, giderek artan işsizliğin, yoksulluğun ve tahrip olan ulusal değerlerin en önemli sorumlusu olduğu propagandasına karşın bu iki ülke halkı, emekçiler arasındaki düşmanlığı da körükleyen Avrupa Anayasasını kabul etmediler.

Televizyonlarda ve basında yer alan röportajlarında seçmenler, başlarına gelen asıl felaketin Avrupa Birliği içtihadından kaynaklandığının farkında olduklarını ifade ediyorlardı. O dönemki yaygın propagandanın konusu olan Fransa'daki Türk nüfus sorunu ise Fransız emekçisinin sorun olarak görmediği bir konuydu ve kendi hükümetinin Türk düşmanlığına pek prim vermiyordu. Fransa ve Hollanda yurttaşlarının asıl sorunu Anayasanın ifade ettiği, tekelci büyük sermayenin çıkarlarıydı. Aslında Avrupa halklarının genel eğilimini de dışa vuran bu referandumlarda reddedilen, bütün bu çıkarlar ekşeninde bir kez daha güçlendirilen piyasa ekonomisi, neoliberal düzenlemeler ve rekabet adına işçi haklarının askıya alınmasıydı. Bu oylamanın sonucu Fransa Başbakanı Jean pierre Raffarin'i de yerinden etti. Fransa halkının hayır oyu, başbakanı istifaya sürüklemişti. İki ülkede referandum sonuçlarının beklendiği gibi çıkmaması AB ülkeleri yöneticilerini şaşkınlığa düşürdü. İngiltere referandum tarihini ertelediğini açıklamak zorunda kaldı ve Anayasa'nın demokratik mutabakatının sağlanması konusunda açılacak ikinci, üçüncü kartların neler olabileceği konuşulmaya başlandı ve giderek de bu tartışmaların hızı kesildi.

Fransa aslında genel olarak 2005'i oldukça hareketli geçirmişti.

Yılın başında "eğitim reformu" paketi ortaöğretim gençliği tarafından eylemlerle protesto edildi. Şubat ayındaki bir eyleme 70 bin, bir diğerine de 100 bin öğrenci katıldı. Öğretmenlerin bir kısmını işsiz bırakacak, eğitimde özelleştirmenin bir halkası olarak gündeme gelen reforma karşı yapılan eylemler bazı sendikaların da desteğiyle kısmi bir başarı kazanılmasına yol açtı fakat eğitim reformu Fransız gençliğinin karşısına 2006 yılının ilk yarısında bir kez daha çıkarılacak, yine aynı tepkiyle, günlerce süren eylemlerle karşılanacaktı.

İkinci büyük gençlik dalgası yılın sonunda Paris'in kuzeydoğu banliyölerinden geldi. Yıl boyunca sosyolojik analizlere konu olan Paris banliyölerindeki gençlik eylemleri, yoksul, işsiz, uyuşturucu kullanan, siyah, Müslüman veya değil, aşağılanma ve ayrımcılıktan muzdarip Fransa'nın yeni "baldırıçıplaklar"ının aşağılanmışlıklarına karşı bir isyanıydı. Olaylar iki yoksul gencin öldürülmesiyle başladı ve İçişleri Bakanı Sarkozy'nin banliyö gençliğine "haşareler" gibi aşağılayıcı bir sözle hitap etmesiyle de kışkırtılarak büyüdü. Günlerce süren banliyö isyanı, Fransa toplumunun bu en alttaki katmanlarının, kendilerine talih diye dayatılan dışlanmışlık ve eşitsizliğe karşı kör başkaldırısından başka bir şey değildi. Fransa hükümeti bu "ayaktakımı" eylemlerine karşı, demokratik yöntemleri

değil şiddeti artırılmış polisiye önlemleri tercih etti. Fransa egemen sınıflarının yabancı düşmanlığından ve ırkçılığından nasibini alan banliyö gençliği kendisine yönelik şiddete şiddetle karşılık verdi ve Paris bir yangın yerine döndü. Daha bu olaylardan birkaç ay önce 26 Haziran'da, Uluslararası Af Örgütü Türkiye Temsilcisi Levent Korkut, bir basın toplantısı düzenleyerek *"son beş yılda...Fransa'da yabancılara ve yabancı kökenli Fransızlara karşı işkence ve kötü muamelelerin ciddi bir biçimde arttığına, gözaltına ölümler görüldüğüne dikkat çekiyordu. Korkut, "kötü muamele ve işkence olaylarının yüzde 60'ının yabancılara, yaklaşık yüzde 40'ının da sonradan Fransa vatandaşı olanlara karşı yapıldığını dile getirdi. Mağdurların genelde genç, erkek Kuzey Afrika ya da Sahra kökenli olduğuna"* dikkat çekiyordu. Korkut'un tarifi ve verdiği adres, birkaç ay sonra isyan edecek olan banliyö gençliğine tamamen uyuyordu.

2005'in öne çıkan eylemleri arasında burada kaydedilenden daha fazlasını anmak gerekir kuşkusuz. İtalya'daki genel grev, Yunanistan'da, Hollanda'da, İngiltere'deki hak gasplarına yönelik emekçi eylemleri vb. gözönüne alındığında 2005'in Avrupa için oldukça hareketli bir yıl olduğu, bu yıl yaşanan olayların da önümüzdeki yılların nasıl geçeceğine dair çok belirgin ipuçları sağladığı görülüyor.

2005 hem Avrupa egemen sınıflarının hem de emekçilerinin karşılıklı olarak yeniden mevzilenmeye çalıştıkları bir yıldır. Avrupa Birliği'nde esen neoliberal rüzgarlara ve bunun sonucunda, emekçilerin hanesine yazılan ağır kayıplara karşın Avrupa halklarının yenilgilerden güçle çıktığını kanıtlayan sayısız örneğe de sahne oldu bu yıl. Demokrasinin ağır tahribatına, müktesap haklardaki erozyona; laisizmi medeniyetler savaşına kurban eden haçlı zihniyeti yeni muhafazakar gericilik dalgasına ve ırkçılığa karşı direnen bir Avrupa, 2005'i daha iyi özetleyecektir. Bizim gibi ülkeler içinse, Avrupa Birliği mitinin, önce gerici reform paketleri tarafından sonra da bizzat Avrupa emekçilerinin direnişleriyle içerden çökertilmesinin önemli olanaklar sağladığını ise, söylemeye gerek yok.